

Nedgrävning av elledning

Arkeologisk schaktövervakning 2021

Skäftekärr 1:14 m.fl., Böda socken, Borgholms kommun, Kalmar län, Öland

Kenneth Alexandersson

Arkeologisk rapport 2021:15

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Nedgrävning av elledning

Arkeologisk schaktövervakning 2021
Skäftekärr 1:14 m.fl., Böda socken, Borgholms kommun, Kalmar län, Öland

Författare Kenneth Alexandersson
Copyright Kalmar läns museum 2021
Redaktion Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag Kalmar läns museum
ISSN 1400-352X

Abstract

Keywords: Öland, Böda, Skäftekärr, järnålder, Stensträng

During two days in March 2021, Museum Archeology Southeast / Kalmar County Museum conducted an archaeological trench control when One Nordic dug down an airborne power line along Byrumsvägen and Kullenvägen, past Skäftekärr. A total distance of just over 400 meters. Along Byrumsvägen, there were two prehistoric stone walls registered in connection with the shaft (L1959:7915, L1959:7916). South of the end of the trench at Kullenvägen, there were previously registered settlement remains (L1959:9730), one of which was dated to the pre-Roman Iron Age.

During the excavation now carried out, no archaeological remains were found in the trench. On the other hand, two unregistered older stone walls were registered in connection with the trench along Byrumsvägen. These ended before the road bank and were thus not affected by the trenches. The previously registered stone wall L1959:7915 turned out to end adjacent to the road ditch, which meant that the power line could pass with without affecting the stone wall.

Innehåll

Sammanfattning 7
Inledning 9
Topografi och fornlämningsmiljö 10
Genomförande och resultat 11
Tolkning och åtgärdsförslag 14
Referenser 15
Tekniska och administrativa uppgifter 17

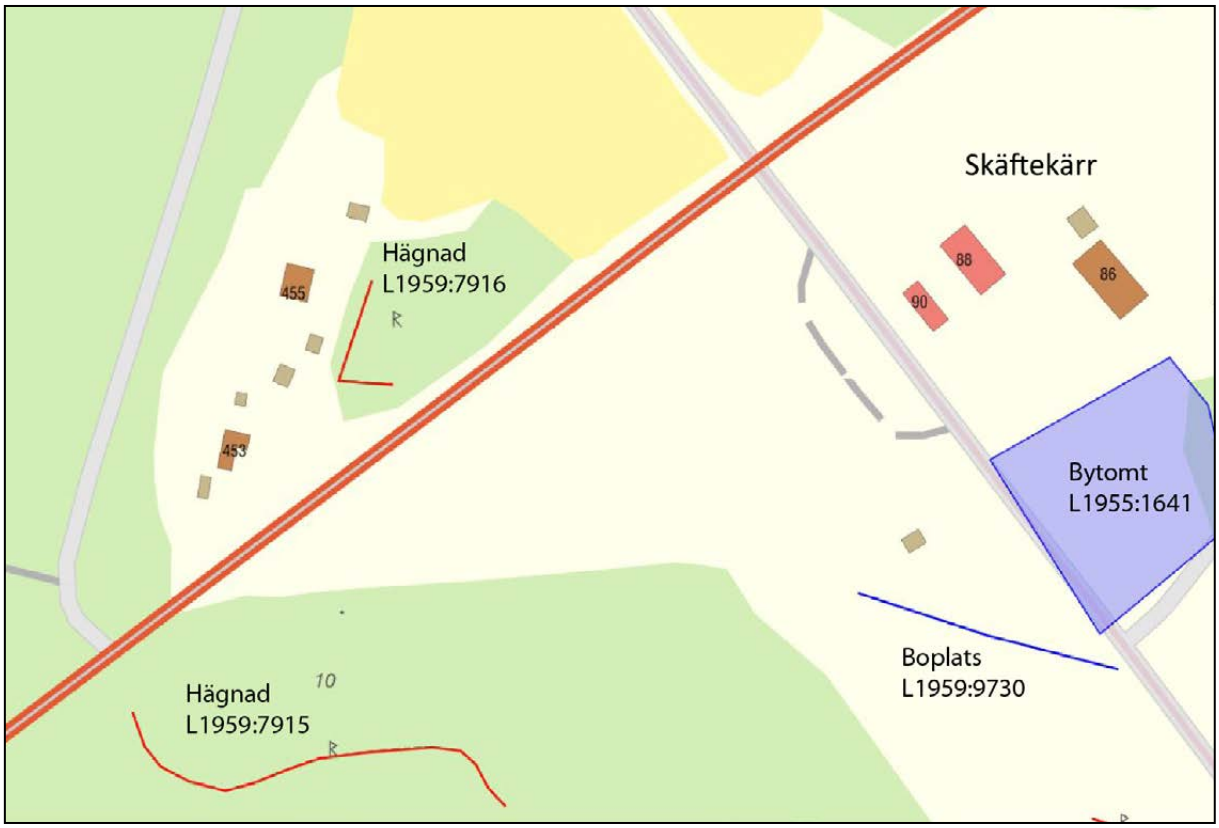

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Under två dagar i mars 2021 övervakade Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum nedgrävandet av en elledning längs Byrumsvägen och Kullenvägen förbi Skäftekärr, en sträcka på drygt 400 meter (fig. 1). Längs Byrumsvägen finns sedan tidigare två hägnadsrester registrerade i anslutning till arbetsområdet (L1959:7915–7916). Söder om ledningsschaktets ände vid Kullenvägen registrerade boplatslämningar vid en arkeologisk undersökning 2002 (L1959:9730), varav en härd har ^{14}C-daterats till förromersk järnålder (Petersson 2002).

Vid den nu genomförda schaktövervakningen påträffades inga arkeologiska lämningar i schakten. Det konstateras däremot att det fanns oregistrerade hägnadsrester i anslutning till ledningsdragningen längs Byrumsvägen. Dessa tog slut innan de nådde fram till vägbanken och berördes således inte av ledningsdragningen. Den tidigare registrerade hägnadsresten L1959:7915 visade sig blivit avgrävd sedan tidigare i samband med att järnvägen drogs fram i området. Hägnaden slutade i anslutning till vägdiket, vilket innebar att hägnadsresten kunde passera utan att påverkas av

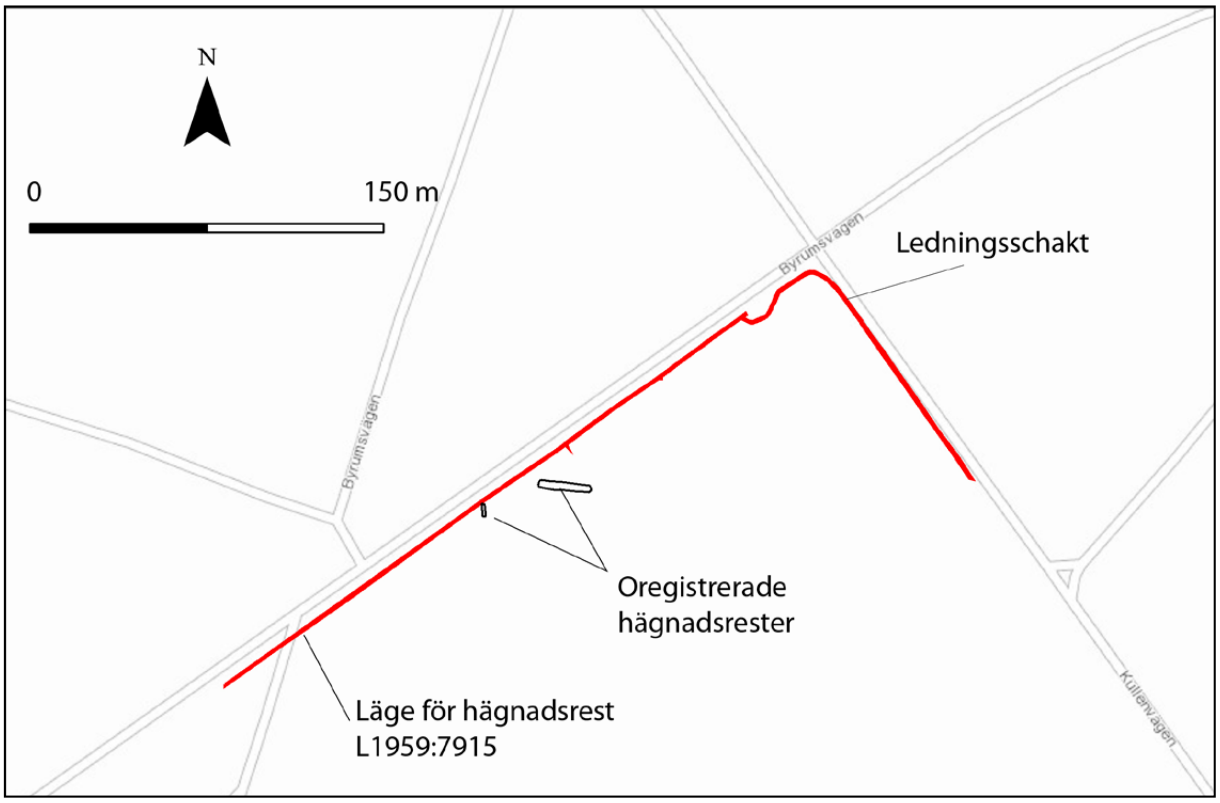

Figur 1. Skäftekärr och de registrerade lämningar som låg i anslutning till ledningsschaktet.

elledningen. I samma område dokumenterades ett par sedan tidigare hägnadsrester, vilka inte sträckte sig till arbetsområdet och påverkades inte av ledningsdragningen.

Vid en rektifiering av enskifteskartan från 1817 konstaterades att Skäfteskärrs gamla bytomt delvis var felinlagd i Fornsök. Den gamla bytomtens korrekta läge sträcker sig över Kullenvägen och ut på den grusade parkeringsplatsen. Det innebär att ledningsschaktet drogs rakt igenom bytomten, menvid schaktövervakningen kunde inga lämningar iakttagas.

Inledning

Under två dagar i mars 2021 schaktövervakades nedlägganden av en elledning längs väg Byrumsvägen och Kullenvägen förbi Skäftekärr, en sträcka på drygt 400 meter (fig. 2). Kabeln skulle grävas ned till ett djup av 60 cm, ca två meter från asfaltskanten. I anslutning till kabelschaktet fanns boplatslämningar och ett par hägnadsrester som var kända sedan tidigare. Syftet med undersökningen var att avgöra om kabeln kunde läggas ned utan att de arkeologiska lämningarna påverkades.

Figur 2. Ledningsschaktets läge längs Byrumsvägen och Kullenvägen och dess relation till de oregistrerade hägnadsrester som noterades.

Topografi och fornlämningsmiljö

Skäftekärr ligger i Böda socken på norra Öland. Socknen är Ölands största med sina drygt 12 400 hektar, varav hälften ligger inom Böda kronopark. Även antalet byar är stort med öländska förhållanden och utgörs av 17 byar. Topografin i området är flack och det finns stora områden med flygsand som delvis täcker de flacka ändmoräner som sträcker sig i nordväst-sydostlig riktning genom området. I socknen finns ett stort antal registrerade fornlämningar, varav huvuddelen dateras till järnålder. Utmärkande för området är de mycket välbevarade järnåldersmiljöer med husgrunder, odlingssystem, fägator och gravar.

Byn Skäftekärr ligger centralt i den södra delen av socknen och har medeltida anor. Byn är omnämnd redan 1360, då Kung Magnus Eriksson byter bort jord i Skäftekärr till Nils Turesson (Bielke) (Axelsson m.fl. 1996). Bebyggelsen i Skäftekärr sträcker sig dock längre tillbaka i tiden. Området är känt för sina rika lämningar från järnålder, med husgrunder, hägnader och gravar. I området runt Skäftekärr finns 18 husgrunder, vars placering indikerar att det rört sig om 12–13 gårdar. Många av områdets gårdar ligger på någon av de ändmoräner som ligger i nordväst-sydostlig riktning genom området (Fallgren 2006). Centralt i järnåldersbyn, i anslutning till dagens bebyggelse, finns en storgård där grunden har varit byggd av stora moränblock. Delar av den stora husgrunden har undersökts arkeologiskt och daterats till folkvandringstid-vendeltid (Fallgren 1993; 2001). Ett hundratal meter nordväst om den stora husgrunden undersöktes ett schakt i samband med en kabelnedläggning. Vid undersökningen framkom två, härdar, en grop och en kokgrop. En av härdarna ^{14}C-daterades till förromersk järnålder (Petersson 2002).

Genomförande och resultat

Den nu genomförda arkeologiska undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning. En grävmaskin med kabelskopa grävde upp kabelschaktet. Ett arbete som övervakades av en arkeolog. Vid Byrumsvägen sträckte sig en av de tidigare registrerade hägnaderna (L1959:7915) hela vägen ut till vägdiket (fig. 3). Den sista biten fram till vägbanan löpte den registrerade lämningen parallellt med den äldre nu nedlagda järnvägens östra dike. Möjligen härrör en del av stenen i hägnade från anläggandet av järnvägen. Det visade sig att hägnaden tog slut vid dikeskanten. Där den blivit avgrävd i samband anläggandet av järnvägen. Detta innebar att kabel kunde grävas ner utan att några stenar i hägnaden rördes. I samband med arbetet visade det sig att det fanns två oregistrerade hägnadsrester i anslutning till arbetsområdet (fig. 2). Ingen av dessa fortsatt dock ut i arbetsområdet (fig. 4 & 5).

Vid schaktningen längs Kullenvägen, i anslutning till dagens bebyggelse, visade det sig att marken var kraftigt omrörd av senare tiders markarbete. Ledningsschaktet grävdes mellan vägens västra

Figur 3. Den sedan tidigare registrerade hägnadsresten L1959:7915 sträckte sig ut till vägdiket, men kom inte att påverkas av schaktningen. Foto från nordost.

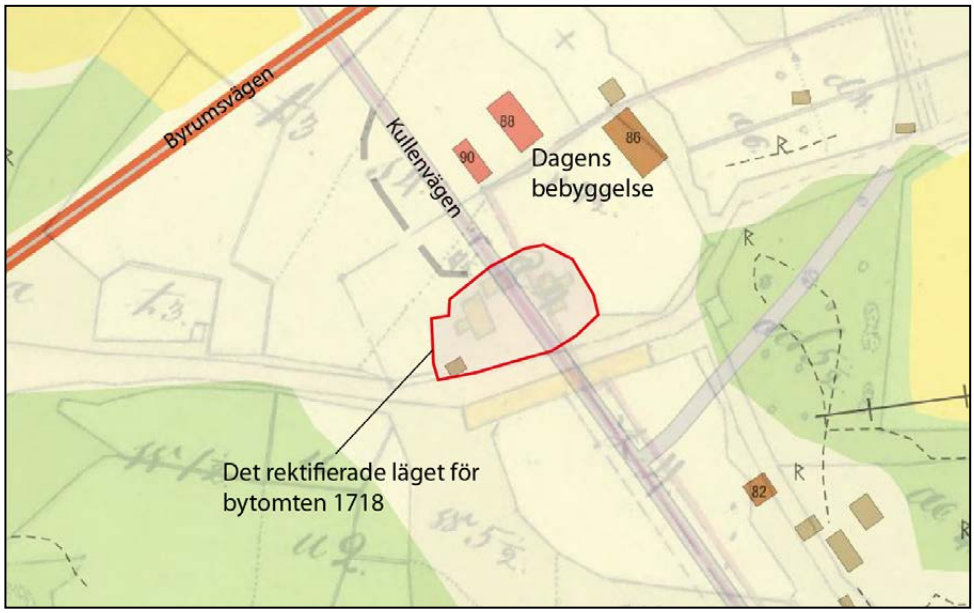
Figur 4 & 5. I anslutning till ledningsschaktet noterades två oregistrerade hägnadsrester. Foton från norr.

Figur 6. Vid den nuvarande bebyggelsen i Skäftekärr drogs ledningsschaktet mellan vägen och parkeringsplatsen. Foto från norr.

kant och den grusade parkeringsytan (fig. 6) . Det visade sig finnas ett uppemot 40–50 cm tjockt utfyllnadslager, med ett mycket sparsamt inslag av recent fyndmaterial. Längst i söder tunnade lagret ut och ersattes av en mörkare fyndtomt humöst lager, möjligen ett äldre odlingslager. På den ekonomiska kartan från 1940-talet utgjorde den yta som idag är parkeringsyta av åkermark. Den ekonomiska kartan från 1978 utgörs den inte längre av odlingsmark. Syftet med utfyllnadslagret är svårt att avgöra men möjligen har det kommit dit i samband med att den mur som tidigare avgränsade jordbruksmarken plockades bort.

Vid en rektifiering av enskifteskartan från 1817 visade det sig att Skäftekärrs gamla bytomt (L1955:1641) delvis blivit felinlagd i Fornsök (fig. 7). Vid enskiftet sträckte sig bytomten över Kullenvägen och ut på parkeringsyta väster om vägen. I den nordvästra delen sammanfaller utbredningen med den yta som är registrerad i Riksantikvarieämbetets register (Fornsök). Det ”nya” läget innebär att det grävda ledningsschakten gick rakt igenom den äldre bytomten. Trots detta kunde inga lämningar identifieras som var samtida med bytomten.

Figur 7. Enskifteskartan från 1817 ovanpå en modern karta visar efter rektifiering läget för Skäftekärrs gamla bytomt.

Tolkning och åtgärdsförslag

Schaktningsövervakningen visade att det nya ledningsschaktet inte berörde några av de äldre hägnadsrester som fanns i området. En rektifiering av enskifteskartan från 1817 visade att ledningsschaktet löpte genom den äldre bytomten i Skäftekärr. Vid schaktningsövervakningen visade det sig inte finnas några lämningar efter äldre bebyggelse.

I samband med kommande markarbeten är det viktigt att vara observant på den äldre bytomten. Bebyggelsen kan i kartmaterialet spåras tillbaka till 1817. Var den medeltida bebyggelsen i Skäftekärr legat är inte känt, men det är sannolikt att platsen för den medeltida bebyggelsen legat inom området med 1700-talets bytomt.

Referenser

Axelsson, R., Janzon, K. och Rahmqvist, S. 1996. *Öland: Det medeltida Sverige*. Band 4 Småland:3 Öland. Riksantikvarieämbetet.

Fallgren, H. 1993. Bebyggelsehistoriska undersökningar i Böda sn på Öland. *Kalmar län*. Årsbok för kulturhistoria och hembygdvård. Årg 78.

Fallgren, H. 2001. Böda socken. Böda socken. ur *Ölands järnåldersgravfält volym IV*. (red) Rasch, M. 2001. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer

Fallgren, J-H. 2006. *Kontinuitet och förändring: bebyggelse och samhälle på Öland 200-1300 e Kr.* Aun 35. Diss. Uppsala universitet.

Petersson, M. 2002. VA-ledning till Byrum, Böda sn, Borgholms kommun, Öland. Arkeologiska rapport Kalmar läns museum.

Äldre kartmaterial från Lantmäteriet

G2:11, Skäftekärr nr 1-2, Geometrisk avmätning från 1683.

G9-22:1, Skäftekärr nr 1-2, Enskifte från 1817.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2456-2021
Kalmar läns museums dnr:	33-91-21
Projektnummer KLM:	21_26
Uppdragsgivare:	One Nordic AB, Franska vägen 10, 393 56 Kalmar
Landskap:	Öland
Kommun:	Borgholm
Socken:	Böda
Fastighet:	Skäftekärr 1:14 m.fl.
Fornlämningsnr:	L1959:7915, L1959:9730
X koordinat:	6346721 (N)
Y koordinat:	620728 (E)
Latitud:	57°14'51.3''N
Longitud:	17°0'3.0''E
m ö.h.:	5 m
Fältarbetstid:	210329–210330
Antal arbetsdagar:	2
Maskintid:	16
Personal:	Cecilia Ring, Kenneth Alexandersson
Foto, Du-nummer:	Du 353
Tidsålder:	Järnålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	GPS Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 16:30 och RH2000.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

KALMAR·LÄNS·MUSEUM